

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 124 (11322)

1980 чыдадың май 28, среда

1925 чыда
үлдэстэстэ

Өртөө 2 көл.

ОРБИТАДА: каттышкан экипаж

СЭТА-ның дыңнады

1980 чылдың майның 26-да Москваның-биле 21 шак 21 минутта Совет Эвилелиниң космостун «Союз-36» кораблин салып үндүргөн.

Космос кораблин чурттар аразының дараазында каттышкан экипажы башкарып турар: командири Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-нің ужудукчу-космонавты Валерий Кубасов болгаш шинчээчи-космонавт Венгр Улус Республиканың хамаатызы Берталян Фаркаш.

«Союз-36» кораблин ужудушкуну программаның өзүгээр орбитада «Салют-6»-«Союз-35» комплекс-биле тутчурун болгаш чер чогуунун орбитасында 1980 чылдың апрель 9-тан бээр ажылдап чоруп турар космонавтылар Попов болгаш Рюмин-биле кады шинчилелдерин болгаш дуржулгаларын кылары көрдүгөн.

Каттышкан экипажтын ужудушкунунун үезинде «Интеркосмос» дээр кады ажылдажылганын программаның киржиңчиле-

ри социалист чурттарын кылып турары, космос дегтемин шинчилээрин үргүлчүлээр. Ол программаны өзүгээр моон мурнунда Чехословак Социалист Республиканың, Польша Улус Республиканың, Герман Демократия Республикасы болгаш Болгария Улус Республиканың хамаатыларының киржилгезин-биле каттышкан ужудушкуннарны кылгылаан.

Совет Эвилелиниң болгаш Венгр Улус Республиканың хамаатыларының киришкени совет корабльга каттышкан экипажтын космоска чаа ужудушкуну социалист интеграциянын улам калбарып турарының база бир чайыннанчак көргүзүү болур.

Космонавтылар Кубасов биле Фаркаштын кадынын байдалы эки, «Союз-36» корабльдиң иштинде системалары чогумчалыг ажылдап турар. «Союз-36» корабльдиң экипажы планнаттыг программа өзүгээр ажылдап турар.

Валерий Николаевич КУБАСОВ

Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры ССРЭ-нің ужудукчу-космонавты Валерий Николаевич Кубасов 1935 чылдың январь 7-де Владимир областың Вязники хоорайына төртүгөн.

Москваның ужуру чүдү институтун дооскааны соонда конструктор бюрозунга ажылдап, космос аппараттарының ажылдар системаларын чогадып турган. Валерий Николаевич — техниктер артемериниң кандидаты.

Ону 1966 чылда космонав-

тылар отрядына кирип алган. В. Н. Кубасов — 1968 чылдан бээр Совет Эвилелиниң Коммунист партиясының кежигуну.

Валерий Николаевич болу-нун космоска он баштайгы ужудушкунун 1969 чылдың октябрь айда «Союз-6» корабль-биле кылган. 1975 чылдың июль айда «Союз-23» «Аполлон» программаны өзүгээр космоска ужудушкунга «Союз-19» корабльдиң борт-инженери бооп киришкен.

Капитан Берталян ФАРКАШ

Венгр Улус Республиканың хамаатызы Берталян Фаркаш 1949 чылдың августун 2-де Львовлаа суурга төртүгөн. 1967 чылда ол ортук школаны дооскаш, Кишинев аттыг ужуру чүдү-техник институтка кирип, Училищени дооскаш соонда Венгр Улус Республиканың агаардан хал-лашкына удуу камгалап шерииниң шүүредекти ужуру чүдүгө албан өрттирген. Ырты чериниң шериг ужу-дукчуу деп аттыг.

Берталян Фаркаш—1976 чылдан бээр Венгр Социалист Амылчын партияның кежигуну.

Берталян Фаркаш — 1976 чылдың мартта космонавтылар белектер Ю. А. Гагарин аттыг төпке башкарылгалыг ужудушкунга белекенин эгелээн. Ол «Союз» космос корабльте болгаш орбитаның «Салют» станциязында «Интеркосмос» программаны өзүгээр өрөдөлгөниң долу ку-рууун арткен.

ЧУРУНТА: «Союз-36» каттышкан космос корабльдиң экипажы—корабльдиң командири, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-нің ужудукчу-космонавты В. Н. Кубасов (солгай таланында), шинчилекчи-космонавт, Венгрияның Улустун армиясының капитаны Б. Фаркаш.

СЭТА-ның фотоу.

«Союз-36» корабльдиң командириниң ужудуу үнер мурнунда медеглели

Эргим эштер болгаш өнүктүр!

Бөгүн совет «Союз-36» корабль-биле космоска ужудушкуну акы-дуума чурттар — Совет Социалист Республикалар Эвилелиниң болгаш Венгр Улус Республиканың хамаатылары кылып деп турар-дыр. Меңээ ол каттышкан экипажтын командири болур белик илгээди болгаш ат-алдары бүзүрөккен-дир.

Ужудушкунун программаның өзүгээр совет «Салют-6» — «Союз» эргем-шинчилел комплексинге «Интеркосмос» программаны өзүгээр шинчилелдерин болгаш дуржулгаларын уламчылаары көрдүгөн.

Бистин космоска ужудушкуну бистин күрүнелериниң, бүгү социалист дөм каттыштырылганын бузуу-бас найыралының, үрө-түң-недиг кады ажылдажылганын болгаш чангыс өнүгүүнү чаа черезин бооп турар.

«Союз-36» корабльдиң экипажын өмүзөзиден айтканарым болза: космоска ужу-душкунга белен бис, биске даандырган харыскалгалыг даалганы күөсүдир дээш боттарының бүгү биливисти бээр бис.

«Союз-36» корабльдиң командири, ССРЭ-нің ужудукчу-космонавты Валерий КУБАСОВ.

«Союз-36» корабльдиң шинчилекчи-космонавтының ужудуу үнер мурнунда медеглели

Эргим эштер болгаш өнүктүр!

Венгр Улус Республиканың хамаатызы, Венгр Социалист Амылчын партияның кежигуну кижи, меңээ, каттышкан экипажтын составында «Союз-36» совет корабльте болгаш эргемин «Салют-6» станциязында космоска ужудушкуну кылып белик алдар таварышты.

Социалист дөм каттыштырылганын өске-даа чурттары-биле бир дөмөй, мезең, каттышкан экипажтын составында «Союз-36» совет корабльте болгаш эргемин «Салют-6» станциязында космоска ужудушкуну кылып белик алдар таварышты.

тураскаадып тур мен. Бистерини каттышкан ужудушкуну Венгрияның болгаш Совет Эвилелиниң партияларының болгаш улустарының-даа акы-дуумалыкы бузууун сырый каттыжышканын көргүзүп турар.

Венгр Социалист Амылчын партияның Топ Комитетинге, Венгр Улус Республиканың хамааты, Совет Эвилелиниң Коммунист партиясының Топ Комитетинге, Совет чазак-ка, белик илгээди дээш чүрек-тин ханындан өөрүп четти-ринишкени илередириңиң чөп-шөзөп көрүңер.

Айтканарым болза: космос-тун «Союз-36» корабльте ужудушкуну кыларында белен мен, менээ даандырган үнүдүг даалганы төлөтпн-биле күөсүдир дээш бүгү кү-жүмү болгаш билимни бээр мен.

«Союз-36» корабльдиң шинчилекчи-космонавты з.м. ВУР-нун хамаатызы Берталян ФАРКАШ.

ААЛЧЫЛАРНЫ УТКААНЫ

Республика наймысалының агаары бүргөзүмээр димир-дир чаа-даа турган болза, күүчүгү агаар дайыры «ТУ-154» Дөгээ дааның шымыл бажыны кырында көстүп келген. Удаткан чок ол Кызылдың аэропортуна кээ хонупкаш, аэровокзалга оожум угал кел чораян. Ында республиканың база Кызылдың партия, совет органдарының удуруткучулары, наймысалдың амылчы чонна-рының төлөөлөкчилери, культу-ра ажылдакчылары, чогаал-чылар, журналистер эргим аалчылары манай турганар. Самолет-биле чаа-чаа ужудуу келгенер—Украин ССР-нің Ровно областын уран чүдү болгаш культуру ажылдакчы-лары-дыр. Олар Ровно обла-стын культуру хүнерин бистин республикага өрттирери-биле келгенер.

Самолеттун экин амылчы-гана соонда украин өнүктүр-тыва черге кээп башкаш, Чыылганының аразында «Ласкаво просимо!», «Тыва черге моорланар!» дээш үнөр дыңдап тургулаан. Уран чүдү учулушенин сургулдары Клава Соуру биле Тамара Анчы олар аалчыларга хлөб-дусту болгаш ак сүтүг аппа-ры оңдөөнөр. Школакчылар чайын айырап чараш чекте-рия украин амыл болгаш уг-баларына тудускаанар.

Улус депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң кукумуну даатташ Ш. Д. Куулар аалчы-ларының меңдэ-чагай чедиң келгени-биле оларга экиг ба-йыры чедирген.

— Акы-дуума Украин ССР-нің Ровно областын төвү Ровно хоорайны болгаш об-ластын-даа культуру ажылдак-чыларының төлөөлөкчилеринге Тыва АССР-нің наймысалы-ның амылчы чоннарының өмү-рүзүңгү амыр-меңдиги айт-рым, байыр чедирги тур бис—

деп, ол чугалаан.—Хүнээр-екти Тываның черинге өр-рүшкүлүг аян-чоруктуг бо-руттары күөп тур бис. Бистин улустарымызгыч чыдырыңа чыдырыңа дайымын бижыккан. Бистин ий удузу-вустун ханы-биле бижыккан найырал ам-даа улам ханы-лаарыңа силерин «о аян-чоруктар» илгилг болур...

Ийет, чоокта чаа-ла Ада-чуртун Улуг дайымынга не-меч фашисттер эжелекчилерин ашкан Улуг Тывалыңгың 35 чылды демдегледивис. Бөгүн ужуражышкында тыва эки тураларының хой санын тө-лөөлөкчилерин украин өнү-ктүрүн утуу келгени-даа алаа эес. Оларны аразында Павел Оттуквич Балган-оол, Донат Кузнецов, Уланушан, дайыны санитар-сестра Амаа Молдурукуева Монгуш, Алек-сей Карапашевич Ак-оол бол-гаш чадыштыг чылдарының кашагай калалеристер, дыка хой фронтчулар турдулар. Кижэ бүгүзүңгү арын-шырайы

өөрүшкүлүг, каткы-хогуг. Оларны чамдыктарыңгыг кат-тарын чамдыктамал-даа тургулар болду. Аалчы-ларын аразында намыс до-туй берген бир-де кижэ уну-келген, «Алексей Карапашевич, мезг чагамны алдым бо, эй! Эк-ни!» деп, өөрүшкүлүг ман-на келгеш, экин кулактап, ошкар турду. Ол болза, тыва эки туралары-биле кады чан-гыс полка тулуп чоран кижэ—Ада-чуртун Улуг дайы-мыны хонупу Иван Тимо-феевич Кузнецов-тур. Эки ту-ралар ош-биле чымыг ужу-рыктып, кадыг-берге чылдарын тулушкунарын сагытканар.

— Чымыг утушкуну дээш ханымы-биле өөрүп четтирби-шаан, ровножуларын өмүзө-зиден экиг байыры дамчы-дып тур бис—деп, делега-цияны удуруткучуу, улус де-путаттарының Ровно область Советиниң кукумуну да-газыны орадакчызы Степан Агеевич Чорлозов харыс эс-алган, чугалаан. — Акы-дуума тыва улустун күш-ажылы чедишкениңиңге

бистер, украинер, чоргаарла-нып турар бис. Моон-даа сонгаар улам чектелешкени болгаш төрөң Коммунист-тик партияны XXVI съезди-нин чаа-чаа, күш-ажылы че-диншкени-биле утуурун күөп тур бис.

Украин болгаш тыва улустарын найыралы Ада-чур-тун Улуг дайымын чал-быштыг олуңга эгелес, амгы үеде тайбың ажыл-иштин че-диншкени-биле улам бы-жыгып турар, Тыва эки тура-чылар Совет Армияны дү-рөзүңгү кирип алган, ука-рын чери немеч-фашисттер эжелекчилерден хосташкан.

Ычангап дайын соолу-нун 35 тайбын чылдарының иштинде украин болгаш тыва улустарын найыралы экон-омиканы болгаш культураның даа дыка хой алдарыңга улам ханылап келген.

Бо уаада украин культу-раның ажылдакчылары болгаш бот-тыкчылар уран чүдү ки-ржиңчилерин келген бо-дур. Ровно областын культу-ра ажылдакчыларының төлөөлөк-

чилери боттарының уран чүд-лүн тыва өнүктүргө бараал-гадырлар. Олар республика-ның чамдык районнарынга ба-за баарлар.

Ровно областын делегация-зын киржиңчилери В. И. Ле-нинниң республика наймыса-лында тураскаалыг чектерин салган.

Дуңа республиканың хөг-жүмүшүн театрны Ровно об-ластын культуру хүнеринин байылыг ажылдакчыны болган, Ол дугайында өтөттү

даразында солунга парлаар. М. ТОПЧА.

ЧУРУНТА: тыва эки турачылар-биле кады чангыс полка дайындап турган А. Т. Кузнецовтун фронтту эш-өөрү-биле ужурашканы (устунде); солгай таланында украин делегацияның ке-жигунери; он таланында де-легацияны удуруткучу С. А. Чорлозовтун чүе чугалап турары.

В. ЧАДАМБАНЫН фото-лары.

СИГЕН КЕЗИЛДЕЗИ ЭГЕЛЭЭН

АЛМА-АТА. Казахстан-нын ушкү облазы— Алма-Ата областа мал чеминиң белектели эгелээн. Хай чыл-дыг сгеннерин бир гек-тарын-да 100 ажыг цент-нер ногаан масса алдынып турар.

Республиканың чер ажылдакчылары бо чайын 30 миллион гектар шөлдү кес-кеш, он 16 миллион тонна сгенни амыр деп шиптир-лээн. Мал чеминиң белек-телинде 3 муң ажыг механ-изм застаттыгнан комплекс ажылдап турар.

Нияттын малынга ботчы-лын четир чемин бе-леткеп амыр дээш көдө-ниң ишчилери ажылдык темпизин дүргөткөн. Се-нажы болгаш сген далга-нын хойун кылып турар.

(СЭТА).

Бөгүн—Кызыгааржы хүнү

ЧУРУНТА: дайынчы болгаш политинг белектелиң тергиниң улуг сериент Игорь Герасимов.

ЭРЭС-КЕЖЭЭ АНЫЯКТАР

«Тыва тууду» трестин 48-жыг эргелелинде коммунист Екатерина Сергеевна Бизяева удуруткан комсомолчу-амыл-чарының бригаданы ону беш чылдын эгезинден бээр шукату-туржулар аразында социали-ст чарыкка чангыс эвес улаа тилекти кылдыр саладып кел-ген. Беш чылдын эгезинден бээр план өзүгээр 323 муң рубльдиң шевесел ажылдыг кылып турган, коллектив ону 358 муң рубль чедирген. Ол дээр, чус-чус квартираның болгаш өске-даа объектилерин муң-мун дөрбөтүн метр хана-лары-дыр. Ол дээр, брига-даның кайы хире хой ажылдап планга ажыг кылганын көрүдүр. Бо чымыл комсомолчу күш-ажылы комсомолчу-амылчары брига-даның коллектив 1981 чылда планнаттыгнан ажылдап кылып турар. В. И. Ленинни төрт-түңгө хуинден бээр 110 чыл-дыг күш-ажылы чедишкени-биле ужуражыры күзөң-гер, бригаданың кежигунери, апрель 22-де беш чыл план-ны күөсүдирин алаан турган. Ол белик хүлээлгенин хуусаады эрте, апрель 1-де күөсүлгенин бригаданың база бир улуг че-диншкени болган.

Шукатуруларын чеди-диншкениң ажылы коллектив кежигунериниң чангыс кижэи де эң-найыралдыгында бол-гаш чогадыкчы өзү-биле ажылдап турарында дыка хамааржы. Коллектив чангыс-даа кижэи хожудааны дээш демселди чорудуп турар.

Чартыкчы өзү-биле ажыл-даары кижэи бүзүрүңгү херээ аларган деп чугалап болур. Чоокта чаа механизмин дуу-зы-биле азыларын шукату-лаары шиптеди алдынтан. Чарык бригаданың ажы-лынга он салдарлыг апарган. Эвенолар аразында чарыштын түнелени хүнүң-не ундурп турары чачыл болу берген. Чогуу-на он ужурунда кижэи бүзүрү элеч дүргүзүңгү бо-дуун кылган ажылының түн-нелени билги алдында улуг сонуургалдыг бооп турар. Бир эвес бригада элээн каш чыл-дар мурнуна хүнде ийи чус хире дөрбөтүн метрин шукату-лап четтирип турган болза, бо хүнерде ол көрүзүңгү 300—350 дөрбөтүн метр чедип ту-рар аларган.

Чарыштын түнелени үндү-рерде, шыларын барымда-лаар. Бо чылдың апрель айда Е. С. Бизяеваның бригаданы 600 өрүңгү объектилерин шукатуу ажылы эки шылар-лыг кылып дооскаш, бо хүн-нерде Кызылда божудула ба-жылының даштык ханазы кылып доосуп турар.

Е. С. Бизяева туудуга чэр-би чыл ажыг ажылдап турар. Ош башка амыл кезини бри-гадир бооп келген. Бо үезин иштинде ол чүдө тергин ту-дугу эес, харын база белик мергежилди кижиздикчи, амылчарын дегдинчылдык апарган. Ол бригадага чаа келген кижилер-биле ажылдап билер, шукатурун профес-сияны шиптедип алдырыга дуулаар чачылдыг. Ол чүдө

бригадир, кижиздикчи эес, харын база хой-интиги. Ону трестин паркомунда эргел-данин партбюроунун кежи-гунеге хой улаа соңугу кел-ген. Эргелдани амылчары—он амылчары, эш-өөрүнү амыл-кижи, амылчары—он база херээ деп чүсүн ол би-лип, партияны даалганы өмү-лө күөсүдир, хой-интиги-биле баштап турар. Ол бү-гү-биле кады коммунист Е. Бизяева бодунга болгаш эш-өөрүңгү-даа улуг ителелит, даалган ажыл-херекти харын-салгалы-биле көөр.

Бригадирин ажыл-иштин чө-рү, өптү-ээлдек амыл-чары он удурутуп турар кыстары-га үлестер-чикке бооп турар. Надежда Орнатская, Агафья Райкова, Зоя Шымыр болгаш өскө-дөр Екатерина Сер-геевна Бизяева деп кы-дүккө-биле экип туралар. А доокта чаа-ла элэңийиң 4-ку профтехуниверситет дооскаш Лена Ожи, Тамара Чалыма болгаш өскө-дөр Екатерина Сергеевнаның бригаданың кээп ажылдай бергенин дыка өөрүп туралар.

Күш-ажылы Кызыл Тук орденин болгаш хай-хөй ме-далдарын эллекчи ком-мунист Екатерина Сергеевна Бизяева комсомолчу-амылчар-ның бригаданы элээн каш чылдарда ийчээр чедиш-кенин удурутуп келген. Чүдө бригадир эес, бригада кежи-гунери шүтүзү, беш чылды мурнакчылары болуп турары таварылга эес.

С. ГРИГОРЬЕВ.

ЧУРТУВУСТУҢ ДАЙЫНЧЫ ХАЙГЫЛЧЫЗЫ

Генерал-майор А. С. Туркин, ССРЭ-нин Күрүнениң айыыл чок чорук комитетинин кызыгаар шериглеринин Политиктиг эргелелинин начальнигиниң оракачкызы

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

1980 чыл, май № 6 (96)

Армияның болгаш флоттуң амыдыралындан

МОСКВАНЫҢ ЛЕНИН ОРДЕННИГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Эң эки камгалаар чор дөңсөп алыр дайынчы өөредилге үзүмдө амыр эвес. Кезектеги командири гвардияның улут лейтенанты А. Ермаков «дайынчы» камгалаалың турар черин билеп экизери-биле хайгылчылар чоруткан. Улааналар хайгылчылар эки медаль ээлеген. Адыжыларның шавар халдаашкын «дайынчы» доккудуун ууткаан, камгалаалы сандан үндүргөн.

Чайгы өөредилгениң баштайгы хүнеринде жезээш, гвардияның улут лейтенанты Ермаков хайгылчы бүрүзү ки-чүзөгө ая, дайынчы далаалы дүргөн, шыа күссөп би-диринге, авантыр, кашпай чорукка кижизиле турар.

В. ЧЕРКАСОВ, гвардияның улут лейтенанты.

УРАЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Агаар бойдуңуң нарык байдалы туржок, эң километр шапта-разыныг оруту камгалаар А. Рагулин командалаан авто-мобилстер маршы чедиптир эркен. Дайынчылар нар чүктүг автомобильдерни арга-арыглыг, хай-адыштыг, ма-лыг, баларыг оруткан билдирг. Башкарып, ол шыааш «орондар» бүдүрүшкөндө «шайтан» дескөөрүн шайлап эркенер. Дайынчы өөредилгениң чаа бүрүзү чолдаскар бүдүрүлгө болгаш тоа эрттерген. Ыланга аяла дайынчылар В. Миколошук, В. Плотников, А. Зенев олар шыгарал, өөргөткө үзүргө киргискен. Дайынчы далаалы «беш» демдекке күссөккө, рота тергил аты чедип алган.

В. ТИМОШЕНКО, майор.

ОЖУМ ОКЕАННЫҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ ФЛОДУ. 3 ран-ганың капитан И. Максимов командалаан суг дүңгүн Н. Хемсизинг экипажы кыдыг-даа дайынчы далаалы олаалаш-кын болгаш чазыг чокка күссөдир турар. Чедиптир чы-жым — кезектеги дайынчылар шүтү дайынчы квалифи-кацияныг мастерлери болуп турарында.

Ол бедик атты баштай экипажтың командири чедип алган. Оон ол эки үзүргө дайынчыларныг ээргеткен ол. Дайынчы белекелдинг чайгы өөредилгесинге кирип тура, дайынчылар тус-тузунда социалистг хүлээлгени алган.

А. ЗЛЫДНЕВ, 2 ранганың капитан.

Май 28-те кызыгааржы хүнде, дүң болгаш хүн-дүзүз, эң болгаш соокта-даа Төрзэн чурту камгалап турар боттарының хайгыл-чыларына бистик чуртуу-су байыр чедирип турар.

Совет күрүнениң 60 муң километр амыг хемчээлде кызыгааржы камгалаар ше-ри алаан ийи чыл дүргү-зүдө туруп, кагаалла кел-ген. 1918 чылдың май 28-те В. И. Ленин Советтериниң анык күрүнениң кызыгаар камгалаалы тургузар дуга-йында декретке ат салган. Ол хүн кызыгаар шериглериниң түртүгүн хүн болган, ону чылды-на демдегеп турар.

Кызыгаарга надыг-берге эвээш эвес такарар. Мында-дан бүрүзү Төрзэн чурттуң хайгылчыларының маадыр-лыг херектеринин херечи. Ишкерликтиг чымыкчы-лериниң бистик чуртуу-су кызыгаар таварыштар ботта-рыныг шийишкенирин, ди-версантылар эрттер дээр орадажышкынылар мала-ла буурап дүңгүн, боттан-майи келген. Уйгу чок ки-чүзөгөдө болурунга кижиз-илтигенин кызыгааржылар чурттакчы чонун илешкей-лиг дуузы-биле Ада-чурттуң дайынчыныг бүдүзүдө дай-ынчыныг чус-чүс белекелдег агенттерин тудуп хоруг-дааннар. 467 кызыгаар ур-келерин тудуп, плереткен ис-тектен И. Караулуныг адм-чонга бивалдир.

Гвардияныг экидекилер бистик чуртуу-су сор ба-зыг халдаан берге шыга-дангы магында Төрзэн чур-туң хайгылчылары дайын-чы халдаашкыныга баш-тайгы харыны берип, да-

лам-биле тулаушкунча ки-рип, эки-е туруштуу өртү-кенин. Совет Эвилелиниң Маадыры улуз лейтенант Каймоновтуң командалаан улуз эвес гарнизон 19 хонун-туң дүргүзүдө туружуу кам-галап келген. Лейтенант А. Лопатинниң заставасы дайынчыныг кол күжү бодун-че хаара тутушкан, 11 хо-нукта бүдүзүшкөндө тулау-ч келген, аяла мөчөөнүниң сбонда Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыгаскан. Застава начальниг лейте-нант Ф. Моринниң команд-далыны кызыгааржылар соол-гу огуна чедир тулаушкан-нар. Фашистер дүңгүн бээр-и савалаарга, дүңгүн артык кызыгааржылар командирге баштапкан, кызыл түк ту-дуп алган. «Интернациона-лы» мидашкын, соолгу ша-вар халдаашкыгө кирген-ер.

Алдарлыг Совет Армияныг болгаш Флоттуң шеригле-ри-биле кады кызыгааржылар дайынчыг кадыг-берге бүтү оруну эркен. Олар Москва-ныг, Ленинградтыг, Олесса-ныг, Севастополюг камга-лап кижизиле. Курскте, Би-чин чеге дайындажы, Бер-линге чеккенер.

Совет улуу боттарының ал-дарыг камгалаалык кез-зе мөңгөдө утас. Олар ма-дырлыг чоруткара шыгач болушкан, амыг кызыгаар-жылар дайынчы чезээш хал-та улам быжыг тудуп, совет шериги кызыгааржы билдир-биде кичээлге камгалап

турарлар. Коммунистг партия ком-мунизм тургузушкунуң улут соругдарыныг шийиш-кенин, бистик чуртуу-су камгалаар күжү база күр-үнениң айыыл чок чоруну кам-галаарыг доктаамал кичээл-гейи салып келген. ССРЭ-ниң Конституцияны кызыгаар кам-галаалы бүтү улуздуң, күрү-нениң кол соругдарыныг би-рээш, Ада-чурт камгалаалыг чарылбас кезээ кылдыр көр-гөт.

Бөгүн совет кызыгааржылар делегей байдалыг чидиге-ген. Каттышкан Шайтанниң чагырычы бөдүртеринин соок орадажышкыныларын «те-инде, чурттуң кызыгааржы камгалаалы турарлар. Ол шыааш НАТО-нуң талаагычылары-биле Пекиниңгеге монетире ба-за төдөлүп турар. Оларныг кайыш-даа тайынга айыл-ды бүтү үлүгдешкенин «совет дайын кызыгаар» деп боттарыныг чоттадып алган нугду-биле чажыраары ора-дажыл турарлар.

Бо бүтү амыг үзе ССРЭ-ниң күрүне кызыгааржы кам-галаалыг чуртуу-су баштап-таамал кичээлге салып келген. Соолгу үзе кызыгаар камгалаалыг экидекилер элзи хей чутула шийишкенин хүлээп алган. Оон түнелгесин бис-тин кызыгаар камгалаалыг чаа шынарлыг чалажы кир-ген. Ону бүдүрелди камгала-

рыг боттадырар бүтү-ле чу-гула херектег чүдүлгө, арга-лар бисте бар. Шеригниң кол күжү — ком-мунистер. Ол кезээде кам-галаалыг турган, совет кызыгаар кам-галаалыг маадырлыг төүтүзү оларныг дидик, коргусу шыаг чок чорунуң, массаны бодуче организастан билгириниң хер-ечин. Моңу чутаалаа тура, В. И. Ленинниң дугайы бо-ла сагышка кирип кээр, В. И. Ле-нин кызыгаар шеригне эң тө-дөлүг, туруштуг кижизиле-ниң чорударыне улуз ки-чүзөгө салып чорган. 1921 чылдың май 14-те партия Төң Комитетинин Политбюроу болган, аяла В. И. Ленин олу-рушкан. Кызыгаар камгалаалы-ныг дугайында айтырымын шийишкенин «кызыгаар ше-риглерин коммунистер-биле би-жизиле» деп бижээш турган.

Бөгүн кызыгаар камгалап ту-рар коммунистер леженин гвар-дияныг күрүзү эдерип, эң-не берге мурунку олуруда чор-руп, созу, хууда үлгөр-чиз-зе өскөдөргө эдертип чо-руурлар.

Шеригниң командалаалыг, политорганыныг, партия организацаларыныг идея-кейлиг дуулаалыкы комсо-молчулар. Олар хоочун сал-галдан хүлээп алган маадыр чорук эстафетаны төдөлүп тууш, кызыгааржы бүдүрү-шкөндө камгалап, аныктыг-лыг идеяг кижизилдешкениг талазы-биле улуз ажылды чо-рууп турарлар.

Партияныг XXV съезди-ниң шийишкенин, «Идеоло-

ЧУПИЛКО МЕНДИР МЕН

1943 чылдың сентябрыда ухрани суур Бородаевка чоогунга фашистерни кам-галаалыг гвардияныг улут лейтенанты В. Ко-валенко коммунал ар-тиллерия батареизы күчү-лүг отту ачкан. Чыгыш тулаушкун үзүмдө бата-рега он харлыг урут хе-нертен куступ келген. Ону Мама Чупило дээр бо-ган. Урут батареиз коман-диринге дайынчы күштүг айтп берген. Бичин уруг артиллеристерге ычпач улуз дуузын чедирген.

Офицер В. Коваленко дайынчы уулу оруун эр-кен. Днепрни дайын-биле чалаашпашан, кезегинге эрес-дидим чоруу дээр аяла Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыгаскан.

Чоокта чаа дайынчы хоочуну тулаушкун «Рос-сия» чергере чорган. «Рос-сия» колхозтуң ажил-чи-лери-биле «ужражыш-кыга ол чүс чутаалаан. Бичин Мама Чупило-биле болган эпизоду ол аяла сактып чутаалап тура, заада олурунгар арзын-дан бедик, мөгө дүрт-синиң херэжон оожуу туруп келген: «Мария Чупило мен-дир мен» дээр.

Колхозту мурунчы сааныны-биле фронтчу-чун бо ужуражылаш чыгалаанарыг сонур-галыг улам хайныктурган. Майор В. МАЛИНОВ-СКИЙ.

Уттундурбас

Ада-чурттуң Улуз дай-ынчы камгалаашкын үзү 1942 чылдың кызы. Амыг Чалаатыныг дескөөрине дөрт арбан турган. Ол ар-баннар Улуз-Хем комуни-стг Хергере сумтузунга халамарын турган. Хоолу хеминиң ууңга чуртпал турган кезек малчы арат-тарың Хоолу арбаны дээр. Арбаның эр улулары ая-нап-менеп, оон аяг-кежи маадырлыг Кызыл Шериг-ге чорудары-биле мөөнөп турганнар. Херэженин дааранып аялаа хаара тутушкан. Олар дүктүг хол-халтары, хой кежи чолдаскар тоннары дааран, кончук чараштыр дааран таалкы халтары карман-нарга суп каар турганнар.

Бир-ле хүн Дүвөн-Херс дайын амыг Тааныч биле мени өңчө кыйгыра бергеш чутаалады.

— Чаа, оолдарың, силер эртежик чоруткан, чаныс-даа малай кабайн шүтүзүп хавырып эскерлер — дээр, элзи болганда улам-чылаа. — Маадырлыг Кы-зыл Шериге белек чедир элтирмекти дагалаар бис. Белек комиссизыг белек хүлээдир болгай. Бистер белек эмесеп, ша-нактар белекчээш — деп кагды.

Маадыр турар черин бил-дир бис. Ханы-Сайырың өрү Ай-Бедикче хан чоктап ор бис.

Хоолу арбаның төвүгө маадырлыг Кызыл Ше-ригге чорудар белек чү-дүргөн шынактыг кончук айттар башкарган артыгар ала кодады сынчыпас.

Чымыла арбан дагыз Майынды Мачылай маа-дырлыг Кызыл Шериге эр-банниң артарарыг чы-ган белек тиген, олар-ның патриотуг кодыр-лушкунуң, фашистерни көөр хоон чок чоруну, улуз ССРЭ-ге ханы мынаш-кын демдегеп чутаалаан.

Араттарың улуз назы-лыгарың бирээш Тумат Шыпар фашистерни аштаан борулгере денеп чутаалаан.

Кызыл кончук бажында Тумат Тевек-Кежегө кызыл тукут холбонкелер туткан. Оон соондан 25 шапактыг дугазында бичин кызыл тукутгаатар хадып, кон-гузуулар кымырткаанын үнүптерге, Хоолу арба-ның араттары С. Пюрбо-нуң «Тулаушкун» деп ырыны ырылашкан, кы-зыл кончук утуп турган сатыжымга кезээ мөңгөдө артып калган.

Д. БААЗАН, Өвүр район.

Часпас адыгылар

ЫРАККЫ ЧОҢ ЧУК-ТУҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Танкис-тер амыг шүлүк үзүп кээр биле, алдарыг дайын-чыныг самодеттары көстүп келген. Калитва А. Крюков-туң командалаан экидеки-дайынчылар батареиз бажы үнөш дүргүзүдө бажы-дым демжескен. Дай-ынчы самодеттарыне эге-те отту ажимып, каш-ла минута дүргүзүдө «суур-ланыкчылыгы» самодетта-рының хей, кезин уу-т-каа.

Бо экидеки батареиз дайынчы өөредилгеге дөрт уаза тергилдир.

В. ВОРОНКОВ, улут лейтенант.

Кызыгаар шериглериниң хоочунаарың Бүгү-эвиле ужу-ражылашкын кижизилерин буруну Лукутук чурттакчы-лары чекер болгаш хаб-дус-биле уткаан.

Фашистг эскекчилерге согушту бээрине бир дугаар ки-ришкен солдаттары, сержантылары, офицерлерниң атта-ры кызыгаар шериглериниң төвүзүдө алаан үжүткөр-биле бижээш. Кызыгаар полктары Москва, Ленинград, Севастополь, Сталинград камгалаалыг киришкенин. 200 дайынчы-кызы-гааржыга шыгарган маадырлыг чоруу дээр Совет Эвиле-линиң Маадыры атты тыгаскан.

Ужуражылашкын кижизилери — алаарлыг кызыгааржы-лар боттарыныг дайынчы анык чылдарың сактып, обла-стың, хоораның бүдүрүлгелеринге болгаш кызыгаар застава-ларыга чораннар.

Хоочунаарың чутааларың пионерлер, комсомолчулар хан-дыкшы-биле дыйнаа. Оларныг чаңдаларың болгаш дай-ынчы алдарың мыкты-биле камгалаар дагыракты анык кызыгааржылар берген.

ЧУРУКТА: алдарыг кызыгааржы, Совет Эвилелиниң Маадыры И. Ф. Караула хаб-дусту хүлээп ап тур.

В. ПЕСЛЯКТЫҢ фотогу. СЭТА-ның фотохроникасы.

КЫЗЫГААРНЫҢ ТАҢНЫЛДАРЫ

«Советская Россия» деп ном үндүрер чер «Застава, белек бол» деп очерктер чымыдзын ном кылдып паралап үндүргөн. Ном кызыгааржыларныг эрес-маадырлыг чорунуң, дайынчы өөредилгесиниң болгаш амы-дыралың дугайың тоожуп турар. Очерктерниң маадыр-ларың арасында Төрзөн чур-туг бедик шаңнадаларыңг эдилекчилери — маадырлар-даа кызыгаар оруктарында бо-дунуң баштайгы бажынаарың илгезеп чоруп солдаттар-даа бар. Ада-чурттуң Улуз дай-ынчы чылдарында кызыгаар-ның таңкылыдары канчаар де-мисежип чоранын, бо хүн-герде олар дайынчы өөредил-гени канчаар эрттирп турар-ын, кызыгаар үрөкчилерин оларныг астен, сүрү, тудуу турарын авторлар бижээш. Оон аныгда совет кызыгааржыныг сатыш-сеткеллиниң нүгүн, Тө-рзөн чуртуңга берилигини, се-ремчилеялдин бижип турар.

Ном дөрт кезектег. Кезек бүрүзү Н. Дадабаевтиң очерктери кырында девирит кылдыр эгелээр.

Кызыгааржыныг белек эвес аммыралың В. Голандының «Кызыгаарныг огу» деп оче-риг эки көргүскөн. Кол маа-дыр — Совет Эвилелиниң Маадыры Ю. Бабанскийниң кызыгааржы аммыралыңг автор номчучуңуң сонургалын хайныктыр бижээш.

Салтадан сагалал даянча кызыгааржы эстафетаны П. Шариковтуң «Комиссар» деп очергинде номчучу номчуур.

Заставаның молат чок кал-таны Нагорныйн дугайың А. Марченкоңуң «Диланж» деп очерги тоа көргүскөн. Далайың кызыгааржыларныг кадыг-берге алааны А. Фро-ловтуң «Кировчулар», Б. Ше-решевтиң «Командир Варга-совтуң логикасы», Ю. Козлов-туң «Океанла корабль» деп очерктеринде номчуур бис.

А. РЫЖИКОВ, полковник, Совет Эвилелиниң Маадыры.

Төрзөн чурт кайын эгелээр? «Кызыгаардан» диниссе, чазыг чок. Оон 60 муң километр узун дүртүг кызыгаарларындан. Оон Кольск чартык ортулукта № 1 кызыгаар демдөндөн. Оон... дугаарыг бо кызыгаар демдөндөн...

Застава командири, шиле-дек сыйныг, чыгыш көрүштүг, назин изинде анык офицер, эвээш утуп алы. Бисте үдөп кирип келген дескөөр оон дүжээлдерин дыйнап алган, дарс кылдыр теп буулаш, үнө берди.

— Байырлаалыңар канчаар уткуу турар силер? — Баштай-гы айтырымыс ол.

— Бораалгениң бирги үе-чалдым доогузун. Экилерниң санында кирип турар бис. Кы-зыгааржылар социалистг хү-лээлгелерин эки, хары-даа тергил эки күссөдир турар-дыр, оларныг хей кезин «Кы-зыгаар шериглериниң тергил-ни» деп аттарлыг.

Фобедө деген хүндүлүг биж-жиртерин сактып келди. Чыл санында төп чедип бейиш аныкчалар бар. А фото-чуру-тарал тергилериниң киргискен. Маастар Жамбулун, Николай Слестинков, В. Худяков.

— Хамидулин кызыгаар үрөкчилерин тудурунга киришкен

жылаары-дыр. А эи-не чутула чүдү — Төрзөн чуртуга, коммунистг идеяларга ханы-зы-биле бердиген чорук херек.

Политиктиг белекелдинг ээ-лечиг кичээл (чуртукта). Олар анык кижизилеринг идея-лыг дайынчышкыныга дуу-лаар, оларны илешкейг амы-дыралыг турушка кижизилер. Кызыгааржылар бо кичээлде, офицерниң тайылбыр беседа-зында хой чаа билгилерин алган. Хоочун кызыгааржылар, Ада-чурттуң Улуз дайынчы кижизилеринг белек ужура-жышкынаар. Районун партия, совет амылдарчылары чутаалар. Лекциялар. Политиктиг белекелдинг арга-хеври хей анык, а сорулгаз минти — бодунуң Төрзөн чур-туң патриотуң, интернацио-налчыны кижизилер.

— Гарик, фас! — Инструктор-нуң мыдыг командазының соонда, кайгамчык улузг ит (биске көзүлгөн мыдыг болду, херек кырында бир харлыг, ам-даа улагулаан чүс диштер-лер) кара мач-биле халып чек-кеш, хөлөк бедик шураш, «кызыгаар үрөкчилерин» мой-мунда-ла барды. Оозу ша-даа чептээш чөрдө чыдыр. Гарик ону салыр-даа ужур чок. Нар-яд бо-ла келген. «Каразынчы киж» холд кирген. Кызы-гааржыларны хей талаалыг дайынчы белекелдинг бир ко-варий көргөткөш ол. «Опера-ция» киришкен кызыгааржы-лар М. Султанов, А. Оботин командирлерин белек үлгөлдө аддылар. Чер-биле өңөш кел-тит. Бичин ырап бар чораш, «чиде бээр» анык эрлерни өөрзүн илдеп болду. Ындыг

өөрөдигелер, «язы-бүрү тре-нировкалар хүнү-не болур (чуртуктарда)...

А застава командири-биле чутаашы ам-даа доогузалак.

— Тус черинг удуручулар-ың, чурттакчы козу-биле хар-ылашкын эки — деп, ол сел-кил ханышкын-биле демдег-лед. — Хем ол чарында со-вотун эки тура улучу дру-жиназы багыт эвес аялапал-турар: бо чылын оларныг ду-лазы-биле кызыгаар үрөкчи-ни туутуус-даа. Кызыгааржылар-ны анык оңуктери суур санында. Оларга дууа кылдыр кичээлдерни эрттирп турар бис. Маана, биске, чылдың-на 9—10 класстарны өөрөкчи-лериниң эге шериг белекел-динг кустарың организастан тур бис. А спортчу мар-гелестуң яны-бүрү оюн-тогула, концерт — бо бүтү база-ла бистик харылашкын-тыг хей хевирлини, бижыны херектеп турар. Бистик ба-йырдалымыс хүнүдө суурлар-ны аныктары — спортчулар, бот-тыгыгыр артистер кээр.

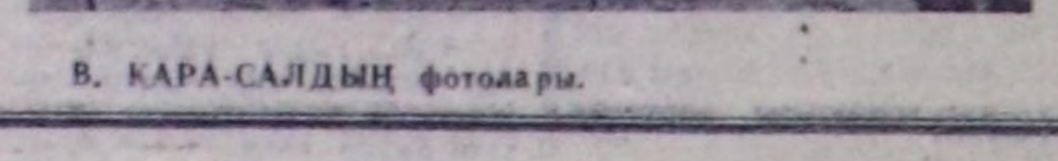
Ол дээрге шуут чаңыл апар-ган чүве болбазыкт.

— Кызыгааржылар вара-дан хостуг үзүмдө чүңү хы-лып турар ирги?

— Дыштанар. Тускай өрөөл бар-дыр. Кино, телекзор көөр, ном номчуур. Библиотекасы черле эки чүс — мактанкыс-дыр мен. Ыры-хөгүм ан-самбл база багыт эвес. Эске-даа кылдыр чүс хей ийи. Де-вискөөрн игоаңчылыг тур бис. Эштр босөйинчиге-даа халып алдымыс. Огорулууска база ажылдар апар, Ам септелге эгелээш...

Ийет, кызыгаар дээрге чүгөс хүн бүрүнчү берге болгаш харылашкын, мында-даа бол, түндүгү база бууягы алааны эвес, а харыг бистик хей та-далыг амыдыралыктың бир хеври-дир деп болдас-биле за-ставадан айтканымыс. Мын-да аныктар долу күш, бедик күзөл-сору-биле ажылдап, чуртпал, өөрөжип турарлар. Төрзөн чуртууус моон эгелээш.

А. ДЕМБИРЕЛЬ.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотоары.

Часпас адыгылар

ЫРАККЫ ЧОҢ ЧУК-ТУҢ КЫЗЫЛ ТУКТУГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Танкис-тер амыг шүлүк үзүп кээр биле, алдарыг дайын-чыныг самодеттары көстүп келген. Калитва А. Крюков-туң командалаан экидеки-дайынчылар батареиз бажы үнөш дүргүзүдө бажы-дым демжескен. Дай-ынчы самодеттарыне эге-те отту ажимып, каш-ла минута дүргүзүдө «суур-ланыкчылыгы» самодетта-рының хей, кезин уу-т-каа.

Бо экидеки батареиз дайынчы өөредилгеге дөрт уаза тергилдир.

В. ВОРОНКОВ, улут лейтенант.

